

Expliciete aansporing van Thijs Jansen

"Kom op voor de kwaliteit van je werk"

("Autoriteit is niet meer vanzelfsprekend")

["Het gaat hier om een publiek belang"]

"Ik zou de medewerkers binnen de GGZ op willen roepen zelfbewuster te worden. En op te komen voor de kwaliteit van hun inspanningen." Dat is de boodschap die Thijs Jansen de GGZ op het hart wil drukken. Er zou volgens hem meer trots moeten komen op het werk, maar hij beseft tegelijkertijd dat het moeilijk is om in je eentje vastgeroeste patronen te doorbreken. Een openhartig gesprek met een man die aan den lijve heeft ervaren wat 'beroepszeer' is en die zich inzet om beroepstrots op de politieke agenda te zetten.

"Ik was een keer op een bijeenkomst van GGZ-medewerkers en merkte dat de aanwezigen hun mond niet open durfden te doen toen het op een aantal kritische punten aankwam. Bang als ze waren voor hun hachje. Dan vraag ik me af: hoe kun je andere mensen helpen als je niets doet om je eigen situatie te veranderen? Misschien is het iets van onze maatschappij, een soort angstcultuur. Ik las onlangs dat in de Japanse auto-industrie het personeel zich moet uitspreken als er iets is dat hen niet bevalt. Hier durft niemand zijn nek uit te steken, uit vrees dat als je dat wel doet, dat ie wordt afgehakt."

Vervreemding

"Ik geloof niet dat het een kwestie van zeuren is als iemand over zijn werkomstandigheden begint. Ik vind dat we klachten daarover serieus moeten nemen. Er is wel degelijk sprake van vervreemding op de werkvloer in de semipublieke sector. Dat uit zich erin dat medewerkers het gevoel hebben dat ze geen eigenaar meer zijn van hun werk. Dat wordt nog eens versterkt door zelfbewuste cliënten. Autoriteit is niet meer vanzelfsprekend, enerzijds door de toegenomen emancipatie, anderzijds wordt dat bewerkstelligd door de marktwerking. De overheid is zich meer met het werk binnen deze sector gaan bemoeien, en dan vooral in negatieve zin. Alles moet zuiniger en efficiënter, ingezet door het kabinet Lubbers in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het ging en gaat voortdurend om geld. Veranderingen werden grotendeels geïnitieerd om geld te besparen. Dat had een slechter werkklimaat ten gevolge. Komt bij de regelzucht vanuit Den Haag, maar ook vanuit de organisaties zelf door de voortschrijdende schaalvergroting. Kortom, het is een reëel probleem."

Lethargie

"We weten dus met elkaar wat er aan de hand is. Daarom verbaast het mij zo dat er zo'n hoge mate van lethargie bestaat onder de professionals binnen de GGZ en aanverwante sectoren. We zijn ons bewust van de tekortkomingen, waar het aan schort, en we weten deksels goed hoe het anders zou kunnen en moeten, maar we zijn heel moeilijk tot actie te bewegen. Dat versterkt ook het beeld: ze zeuren te veel en ze doen d'r niks aan. Het lijkt alsof we op een charismatische figuur zitten te wachten die aanzet tot daden. Een voorbeeld uit een andere sector. Filosoof Ad Verbrugge heeft met Beter Onderwijs Nederland wel aanleiding gegeven tot de commissie Dijsselbloem en de situatie in het onderwijs een duidelijke politieke lading gegeven. In de zorg is het nog niet zo ver. Er zijn wel speldenprikken. Twee jaar terug was er een GGZ congres in Brabant over de regeldruk en de DBCs. Er kwam een manifest 'Genoeg is genoeg'. Maar daar bleef het bij. De Socialistische Partij kwam met 'De zorg is geen markt'. Dat leverde een heel zwartgallig beeld op. Hoe kan het dat men nu pas voortgetrokken door de SP na twee jaar in beweging komt? Wat mij betreft zou er meer pit mogen komen op de werkvloer om werkelijk zelf veranderingen te zoeken. Dat vraagt moed, inzet en verantwoordelijkheid. Er is meer dan je dagelijkse werk, ik weet het. Maar als je dat niet langer naar eer en geweten kunt doen, dan moet je er iets mee."

Dubbele diagnose

"Ik stel dus een dubbele diagnose: er is iets aan de hand, maar er gebeurt te weinig door de professionals. Komt bij dat het niet geloofwaardig overkomt, als je niet bereid bent er iets aan te veranderen. Hoe het dan anders zou kunnen, vraag je je misschien af? Uit empirisch onderzoek komt naar voren dat mensen beter functioneren als ze meer autonomie krijgen. Er zijn gelukkig initiatieven die daar naar streven. Ik denk aan Buurtzorg. Een mooi voorbeeld tegen de tendens van de grote molochs van de thuiszorg in. Daar gaat het tegenwoordig om minutenzorg, met de daaraan gekoppelde degradatie van de arbeidsvreugde en verlies aan eigenwaarde van het personeel. Buurtzorg wil het tegenovergestelde realiseren: kleine groepen per wijk die zich inzetten door persoonlijke aandacht. De schaalvergroting is niet per se slecht, maar heeft wel veel schade aangericht in de zorg. In kleinschalige organisaties is meer helderheid over verantwoordelijkheden. In mijn nieuwe boek geef ik daar meer voorbeelden van: met elkaar in kleiner verband de schouders er onder zetten."

Merkwaardige paradox

"Het probleem dat men het niet gezamenlijk kan oplossen heeft uiteraard ook te maken met de individualisering van onze samenleving. Mensen zijn nog nooit zo gelukkig geweest en ze zijn voorzien van allerlei gemakken, maar toch is er geen tevredenheid. Onderzoek maakt overigens wel duidelijk dat de Nederlander gemiddeld genomen het meest tevreden is met zijn privéleven, maar veel minder met de gemeenschap waar hij deel van uit maakt. Dat is een merkwaardige paradox.. We willen voluit profiteren van de goede dingen in het leven, maar we zijn niet bereid om het met elkaar op te pakken als er een probleem is, ook al gaat dat eigenlijk ons allemaal aan. In een essay dat ik recent schreef, pleit ik ervoor dat we ons realiseren dat het een publiek belang is, en niet alleen iets van jezelf."

Relativeren

"Een ander aspect is dat tegenwoordig rechten hoger scoren dan plichten en verantwoordelijkheden. Denk bijvoorbeeld aan de agressie tegen hulpverleners. Door de marktwerking is dat besef dat diensten als zorg, onderwijs en dergelijke van en voor ons allen is, naar achteren gedrongen. In mijn proefschrift benadruk ik het idee dat we van elkaar afhankelijk zijn. De afhankelijkheid is er zonder meer nog wel, maar het bewustzijn is weg. Er is mede door de overmatige sturing vanuit de overheid minder ideële gedrevenheid en besef van de kernwaarden van onze samenleving. Ik wil niet te pessimistisch zijn. Er zijn gelukkig voorbeelden dat het anders kan. Zoals in de Mesdagkliniek in Groningen. Gabriël Anthonio die daar directeur was, heeft het systeem compleet anders opgezet. Een instituut moest het worden waar niemand vernederd wordt. Dat is hem gelukt. Door het creëren van een open en eerlijke verstandhouding zonder dwang en angst, maar met vertrouwen en respect daalde het aantal ontsnappingen niet alleen, maar ook het ziekteverzuim onder medewerkers. Anthonio is nu directeur van de jeugdzorg in Friesland. Het zou mooi zijn als zo'n alternatieve aanpak zich over ons land zou uitwaaiëren.... We zien verder dat sinds de start van de stichting Beroepseer er meer belangstelling is om zich ermee bezig te houden. In het regeerakkoord wordt het thema expliciet aan de orde gesteld. Het thema heeft ook elders ingang gevonden en er bestaat bereidheid om zich er in te verdiepen in breder verband dankzij congressen en andere initiatieven. Maar we zijn er nog lang niet. Het moet tot een cultuuromslag komen. Het vraagt om een toenemend besef van verantwoordelijkheid en dat is bepaald niet de weg van de minste weerstand."

(in kader 1)

Wie is Thijs Jansen?

Thijs Jansen (1960) studeerde Algemene Literatuurwetenschap. De afgelopen anderhalve decennia werkte hij als hoofdredacteur van het blad Christen Democratische Verkenningen aan het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Die relatie werd beëindigd door een verschil van mening over de redactionele vrijheid. Sinds 2006 is hij verbonden aan de mede door hem opgerichte Stichting Beroepseer. De aanzet daartoe leverde zijn boek *Beroepszeer*, dat hij samen met Gabriël van den Brink en Dorien Pessers samenstelde. Momenteel is hij met twee nieuwe projecten bezig. Enerzijds met *Beroepstrots*, een vervolg op het eerste boek. Anderzijds met een proefschrift over de solidariteit in het negentiende eeuwse Frankrijk. Beide wil hij volgend jaar afronden. Hij is verbonden aan de School voor Politiek & Bestuur in Tilburg. Daarnaast organiseert hij op freelance basis congressen over deze thema's onder andere in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

(in kader 2)

'De GGZ spreekt!'

Op zaterdag 25 oktober 2008 vond de manifestatie 'De GGZ spreekt!' plaats in vergadercentrum Houtrust te Amersfoort. Zo'n vijfhonderd mensen uit de Geestelijke Gezondheidszorg waren daarbij aanwezig. De bijeenkomst was een initiatief van de actiegroep 'Zorg geen markt'. De manifestatie werd mede georganiseerd door de actiegroep Therapie in nood, de vakbonden ABVAKABO FNV, CNV Publieke Zaak, NU'91 en Unie Zorg en Welzijn.

Aan bod kwam de presentatie van het onderzoeksrapport 'De GGZ ontwricht'. Ruim vijftuizend zorgverleners uit de GGZ hadden een enquête ingevuld, opgezet door het Wetenschappelijke Bureau van de SP en de actiegroep. Het is een onderzoek naar de gevolgen van het nieuwestelsel in de geestelijke gezondheidszorg. De conclusies uit het rapport samengevat: Zorgverleners in de GGZ vinden massaal dat zij hun vak nauwelijks nog kunnen uitoefenen. Toenemende bureaucratie en vermarkting leiden tot een doorgeslagen verzakelijking, met verschrallende zorg als gevolg. Verder: nu stoppen met de marktwerking in de GGZ en meer investeren in personeel om de werkdruk te verlagen.

Werkdruk

Negen van de tien zorgverleners uit de enquête vinden dat de werkdruk te hoog is en de kwaliteit van de zorg te laag. Twee van de drie zorgverleners zijn twintig tot vijftig procent van hun tijd kwijt aan bureaucratie, wat ten koste gaat van de zorg. De werkdruk is

enorm toegenomen en de zorg wordt hierdoor niet goedkoper, maar juist duurder.

Meer dan zeventig procent vindt de vermarkting van de GGZ een slecht idee en slechts twee procent wil op dezelfde voet verder gaan met marktwerking. Volgens de meeste zorgwerkers leidt de marktwerking tot meer bureaucratie, minder efficiëntie en minder keuzevrijheid voor patiënten. Marktdenken botst met de professionaliteit en bezieling van de meeste hulpverleners en is funest voor de motivatie.

Complex

De druk om zo snel mogelijk een diagnose te stellen en zo kort mogelijk te behandelen, is onwenselijk gezien de vaak complexe problematiek. Het opbouwen van het vertrouwen tussen zorgverlener en cliënt wordt ernstig bemoeilijkt. De macht van de verzekeraars moet volgens de zorgverleners worden teruggedrongen. Negen van de tien zorgverleners willen stoppen met de in 2008 ingevoerde financiering volgens de diagnosebehandelcombinaties (DBC's). Bijna de helft van de geënquêteerden heeft zelf financiële problemen, vooral vanwege de DBC's.

Het manifest 'Genoeg is genoeg' is te lezen op de website van de Stichting Beroepseer: www.beroepseer.nl.

De actiegroep Zorg geen markt heeft ook een manifest opgesteld: 'De zorg is geen markt', dat inmiddels door dertienduizend mensen is ondertekend. Zie www.zorggeenmarkt.nl. Het onderzoeksrapport 'De GGZ ontwricht' is te lezen op de website van de SP: www.sp.nl. Het is ook in boekvorm te krijgen.